

הם ואינם מעורבים, אעפ"י שבשעת קריאת השם אינם ניכרים איזה תרומה ואיזהו שיריים, לכשיתקיים התנאי הלא יוכרו ואין זה דומה ליינ המעורב, אלא אם אמרת שטעמו משום היכר השיריים, הלא גם ברימונים אין התרומה ניכרת.

ובתוס' רבנו פרץ מפרש: אם הטעם משום אין ברירה, יש לומר שזה רק בתולה בדעת עצמו אבל ברימונים היינו 'תולה בדעת אחרים' ויש ברירה, או יש לחלק בין דבר התלוי בפעולת האדם לדבר שיתברר מאליו כגון ירידת גשמים.

'... ה"נ בין ירדו בין לא ירדו דאין בדבריו כלום?! וכי תימא הכי נמי והתנן תרומת הכרי...'. יכול היה להקשות מיד מאותה משנה אלא שאב"י קיבל דין שני רימונים מרבותיו (עפ"י ריטב"א).

לא שדין זה אלים יותר להקשות ממנו, שהרי ודאי המשנה עדיפה, וגם יתכן שרב יוסף חולק על דין זה שקיבל אב"י [ובפרט למש"כ התוס' שדין זה תלוי בשאלת ברירה ואינו מוסכם], אלא הכוונה שהיתה זו הלכה שדנו והורו עליה, לכך איירי בה אב"י. וקרוב הדבר לפרש"י שהלכתא דעלמא נקט אם באתה לדרוש ברבים.

על החילוק בין דין 'ברירה' ל'תנאי', מדוע בכל תנאי אין לדון משום ברירה – ע' ביוסף דעת יומא נו. וב"מ לד.

'זלמאי דסליק אדעתין מעיקרא דבעינן ראשית ששיריה ניכרין...'. משמע שלפי המסקנא אין כאן חסרון של 'שיריה ניכרים'. ופירשו ראשונים כיון שיש ברירה הרי כאן שיריים ניכרים כי הלא לבסוף הוברר למפרע (דוקא. ע' פרי יצחק ח"א סוס"י לה) מזה התרומה ומה השיריים (עפ"י רמב"ן ורשב"א חולין יד).

נראה שסברא זו מוכחת, שאם לא כן אין מובן מה שאמרו לר"מ 'אי אתה מודה שמא יבקע הנוד ונמצא זה שותה טבלים למפרע' – ומה טענה היא זו הלא יכול לומר שני לוגים ממה שיישאר לבסוף, עד שיבקע הנוד או עד שייגמר, יהיו תרומה – אלא שבאופן זה שיבקע, לא יבוא הדבר לידי בירור, שלא יהיו ניכרים התרומה והשיריים. ומוכח שגם לפי האמת צריך היכר שיריים אלא שמועיל היכר עתידי על ידי 'ברירה' (עפ"י קצוה"ח סא סק"ג).

דף לח

'ונמצא משתכר בהליכתו ומשתכר בעירובו'. רבנו יהונתן מפרש: מפני שאמרנו שבא בשני להחשיך עליו הרי שאם ישאר ללון באותו מקום נמצא קרוב הוא למחוזו חפצו יותר ומשתכר בהליכתו, וגם משתכר באכילתו את הפת שמה. ואילו היה שולח עירובו ע"י שליח ומשאיר שם את הפת [שהרי אינו יכול לטלטלה בשבת], שמא לא היתה נשארת לו עד למחרת.

רש"י וריטב"א פירשו 'משתכר בהליכתו' – שהועיל לו העירוב לקנות הליכה. ונראה שלכך לא פירשו כהר"י שנשכר בהתקרבות ליעדו, כי לפירושה מדובר שמערב על ידי שליח (כמוש"כ במשנה בד"ה מוליכו. וכ"מ ברש"י להלן ד"ה שאם עירב. וכ"כ הריטב"א), שאם הוא עצמו הלך לשם, אינו צריך פת אלא מערב ברגליו. ורבנו יהונתן פירש שלכך נקט שמערב בפת, כי שמא לא אמרו מערב ברגליו בשתיקה אלא אם עירב בפת בראשון ונאכל. או גם יש לפרש שמוליך עמו פת לצורך סעודתו, שאם ימתין עד שחשכה ויחזור שמא לא יהא לו מקום לאכול סעודתו.

'אי אתה מודה שאין מערבין ליום אחד, חציו לצפון וחציו לדרום...'. שינה מלשון המשנה 'מזרח ומערב', שדברי חכמים הללו שנויים בתוספתא (פרק ד), והיא נקטה לשון 'צפון ודרום' בכל הלכה זו, בשונה ממתניתין (עפ"י תורת חיים. בפירושו ר"ח בן שמואל על הרי"ף גרס בגמרא 'תניא נמי הכי').

'נאכל עירובו ביום ראשון אין יוצא עליו ביום שני דברי רבי'. כן גרסת רש"י (בע"ב) ותוס' (ביצה טז סע"ב). ויש גורסים: דברי רבי מאיר (בה"ג הל' עירובין). או: דברי רבי יוסי (רבנו יהונתן. וערש"ש).

(ע"ב) 'איפוך' – הפוך הדברים: עירב ברגליו בראשון – מערב ברגליו בשני. נאכל עירובו ביום ראשון – אין יוצא עליו בשני. [ואינו כשאר 'איפוך' שבש"ס שמחליף הדעות, שאם כן מהו שמקשה 'היינו רבי'. תור"פ].

'אי הכי היינו רבי? – אימא וכן אמר רשב"ג' – וכן צריך אתה לשנות דבריהם בכרייתא קודם סברת רבי יהודה (עפ"י ריטב"א).

'אלא הא דתנן כיצד הוא עושה מוליכו בראשון ומחשיך עליו ונוטלו ובא לו, בשני מחשיך עליו ואוכלו ובא לו. הא קא מכין מיו"ט לשבת? א"ל רבה: מי סברת סוף היום קונה עירוב, תחלת היום קונה עירוב ושבת מכינה לעצמה'. וא"ת אם כן מדוע אין מערבים לכתחילה מיו"ט לשבת? – לא קשיא, שודאי לא התירו להכין בידיים מיו"ט לשבת, והנידון לא היה אלא לענין הכנה הנעשית מאליה [בדומה לנידון ביצה שנולדה בראשון להתירה בשני], והואיל ועירב מאתמול ועתה אינו אלא משלים פעולתו בהנחת הפת אין כאן הכנה ממש [אלא גמר הכנה] אלא שממילא קנה שביתה ע"י העירוב. ועל כך הקשו הלא רבה אסר אפילו הכנה דממילא, ותרצו שהעירוב קונה בתחילת היום ולא היתה ההכנה ביו"ט (עפ"י ראשונים. וקרב לזה בשפת אמת. וע"ע במאירי כאן ובביצה ד.).

מכאן כתבו ראשונים לשמוע שענין 'הכנה דרבה' הוא שאסרה תורה להשתמש בשבת או ביו"ט בדבר שהוכן ביום קדוש אחר, אפילו הוכן בידי שמים, ולפיכך אם הוכן הדבר באותו יום עצמו – לא נאסר [וביציג שנולדה בשבת שלאחר יו"ט אסורה מפני שנגמרה מאתמול, אבל אילו היתה נגמרת בו ביום – היתה מותרת]. אבל אם גדר הדין היה מחמת חסרון הכנה ומשום 'מוקצה', מה לי הוכן מיום טוב או הוכן באותו יום עצמו, בשניהם חסרה הכנה (עפ"י רז"ה ורשב"א פ"ק דביצה. ויש ראשונים שכתבו כהסבר השני – ערש"י ור"ן שם).

'עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יוחנן בן נורי אלא בישן דלא מצי אמר אבל בניעור דאי בעי למימר מצי אמר, אע"ג דלא אמר כמאן דאמר דמי' – כדברי רבי זירא (חולין פג: ועוד) 'כל הראוי לבילה – אין בילה מעכבת בו, וכל שא"ר לבילה – בילה מעכבת בו'. גם כאן, די בכך שראוי לומר לקנות אעפ"י שלא אמר בפועל (פירוש רבי ישמעאל בן חכמון).

*

ענין תחום שבת, כי בשבת ישנה השראת קדושה בעולם הזה מעין עולם הבא [ומובא בספרים שלכך מסכת שבת מתחלת במלים 'יציאות השבת' (ולא 'הוצאות') – לרמז על ראשי תבות י' ה']. ומשורש זה של השראת הקדושה במקום, היא מצות תחומין דאורייתא בי"ב מיל, דהיינו השראת הקדושה במקום מחנה ישראל. וכל נפש פרטית יש בה כללות הקדושה מכל השיעור-קומה של מחנה ישראל [כשם שכל מצוה פרטית יש בה כללות תרי"ג מצוות התלויות בה], לכך יש לה מקום י"ב מיל של השראת קדושה.

דפים לח – לט

ט. א. יום טוב הסמוך לשבת; האם אפשר לערב לאחד מן הימים בלבד, או לערב לכל יום במקום אחר? האם אפשר לערב מיום אחד לחברו?

ב. יו"ט הסמוך לשבת והניח עירוב לצורך שני הימים ונאכל העירוב קודם כניסת היום השני, מה דינו?

ג. האם מותר להכין משבת או יום טוב אחר על ידי עשיית פעולה בלא אמירה?

ד. האם צריך אמירה בעירובי תחומין אם לאו?

א. לדברי רבי אליעזר, וכן דעת ארבעה זקנים (רשב"ג, רבי ישמעאל בן ריב"ב, ר' אלעזר ברבי שמעון, ר' יוסי בר"י / ר' אלעזר בן שמוע), וכן פסק רב: יום טוב הסמוך לשבת, בין מלפניה בין מלאחריה – יכול אדם לערב ליום אחד, לראשון או לשני. וכן יכול לערב בראשון למזרח ובשני למערב – ששתי קדושות הן, וצריך שיהיה העירוב של כל יום מונח במקומו בעת כניסת אותו היום. ומבואר בגמרא שאין מועיל עירוב לשני אלא כאשר הוא מונח במקום שיכול המערב להגיע אליו ביום הראשון, שאל"כ אין זו סעודה הראויה מבעוד יום.

לדברי חכמים אי אפשר לפצל את הימים אלא או מערב לשני הימים כאחד או אינו מערב כלל, כאילו הם יום אחד. ופירשו בגמרא שחכמים מחמירים לומר קדושה אחת הן לשני הימים, אבל אינו ודאי אלא ספק, הלכך אף לשיטתם צריך שיהא העירוב מונח בכניסת היום השני במקומו ואין יכול לסמוך על הנחתו בכניסת היום הראשון – שמא כל יום קדושה לעצמה. וכן אמר רבי יהודה בברייתא, שאם נאכל עירובו בראשון הרי זה 'חמר גמל' – כלומר ספק אם הועיל עירובו לשני אם לאו, ואין לו לילך אלא אלפים עד עירובו (וכן הוא לדעת חכמים – תוס', ריטב"א, תור"ד. וכן צדד רבנו יהונתן).

כשמעירב ליום השני, צריך לייחד פת לעירוב ולהניחה קודם כניסת היום הראשון, אבל לא בתוך היום הראשון – משום איסור הכנה (וגם משום איסור קניית שביתה בשבת, לפי דעה אחת. עתוס'). וכשמעירב בפת מתחילה לשני הימים (ואין המקום משתמר), נוטלה משחשכה ומניחה שוב במקומה בסמוך לכניסת היום השני.

ואם בא לערב ברגליו – הולך בכניסת היום השני למקום שרוצה לקנות בו שביתה, וחושב בלבו לקנות שביתה. עירב בראשון ברגליו (או שלא עירב כלל) – לא יערב בתחילה בפת ליום השני. ואפילו עירב בפת אחת, לא יערב לשני בפת אחרת אלא באותה הפת (שמואל). – משום איסור הכנה, שצריך לקרוא לה שם עירוב עתה).

א. כל זה אמור הן לר"א הן לחכמים (ערשב"א וריטב"א).

ב. יש אומרים שלאביי ורבא אין צריך להשתמש דוקא באותה פת (רשב"א, עפ"י פרש"י). ומכל מקום הלכה כשמואל, הלכך אם נאכלה הפת ביום הראשון, אין יכול לערב בפת אחרת (רמב"ם עירובין ה, ט; ריא"ז; רשב"א; או"ח תטז, ב). ואף בדיעבד אם עירב באחרת – אינו עירוב (עבוה"ק בית נתיבות ה, ומובא במ"מ ה, ט; אהל מועד ז; ט"ז ומג"א תטז סק"ב ומשנ"ב).

ג. כתבו כמה ראשונים שאפילו החולקים על 'הכנה דרבה', מודים שאין מערבים מתחילה מיו"ט לשבת, שהכנה בידים היא (עריטב"א; תוס' ביצה יז. אך יש דעות שהכנה דממילא היא – ע' במאירי).

ד. כשמעירב ביום השני לצד אחר ומניח הפת מערב יום טוב ראשון, יש אומרים שאין ליטלה להניחה שוב ביום הראשון, כיון שאמש היה אסור ברוח זו ועתה הותר, נראה כמכין מיום לחברו (ריטב"א). וכל שכן שאין להניח הפת בשני לאחר כניסת היום הראשון, ואף באותה פת עצמה שהניח לראשון אין מועיל שיניחה אח"כ במקום אחר לצורך השני. עפ"י ראשונים; משנ"ב תטז סק"ב ג).